

ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ ПО ЗАСТРАХОВАНЕ И ФИНАНСИ

НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ

ИНОВАЦИИТЕ

ДВИГАТЕЛ ЗА ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ - 2015

СБОРНИК

НАУЧНИ ДОКЛАДИ

**2015
София**

НАУЧЕН КОМИТЕТ:

Председател:

Проф. д-мн Сава Гроздев

Заместник-ректор по научната дейност и кариерното развитие, ВУЗФ

Членове:

Доц. д-р Виржиния Желязкова

Заместник-ректор по учебната дейност и качеството, ВУЗФ

Доц. д-р Евгени Евгениев

Заместник-ректор по европейските проекти и продължаващото обучение, ВУЗФ

Доц. д-р Яким Китанов

Декан, ВУЗФ

Гл. ас. д-р Радостин Вазов

Изпълнителен директор, ВУЗФ

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ:

Председател - Доц. д-р Евгени Евгениев

Членове:

Гл.ас. д-р Радостин Вазов

Димитринка Кирова

Юлияна Георгиева

Мирена Шилева

Людмила Момчилова

Бранимир Георгиев

Всички материали се приемат под условие, че авторът не ги публикува на друго място. Авторът носи отговорност за прецизността и достоверността на изнесената информация

Начин на цитиране: Сборник научни доклади

ISBN: 978-954-8590-32-7

Издателство „Св. Григорий Богослов“ – Висше училище по застраховане и финанси

гр. София, декември 2015 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

1	Иновационни модели за устойчиво развитие <i>гл.ас. д-р Юлия Добрева</i>	8-19
2	Изследване на външнотърговската дейност на българските фирми <i>Недялко Несторов</i>	20-24
3	Перспективи от използването на пред-търговски обществени поръчки за българските предприятия <i>гл.ас.д-р. Даниела Георгиева</i>	25-33
4	Иновациите във фокуса на взаимовръзката между висшето образование и пазара на труда в България <i>Петя Илиева-Тричкова</i>	34-50
5	Виртуална зависимост. Една друга перспектива <i>д-р Даниела Колева, Никола Димитров</i>	51-58
6	Шведската агенция за развитие на иновационната система като пример за България <i>Михаела Михалева, доц. д-р Евгени Евгениев</i>	59-68
7	Финансови аспекти на управлението на стойността на компанията <i>Гл.ас. д-р Катерина Войческа</i>	69-81
8	Проекция на доходността на финансови активи <i>Александър Апостолов</i>	82-100
9	Иновации в пласментната политика на застрахователното дружество <i>доц. д-р Ирена Мишева</i>	101-117
10	Външнотърговски отношения между Европейския съюз и регионалните интеграционни общности в Африка – обобщение на основните изводи <i>ас. д-р Едуард Маринов</i>	118-134
11	Изследване на готовността за адаптация към климатични промени в сектор селско стопанство от българската икономика <i>Мая Керезиева</i>	135-145

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Инвестира във вашето бъдеще

Европейски социален фонд

ПРОЕКТ BG051PO001-3.3.06-0053/13.08.2013

„Повишаване качеството на образованието и на научните изследвания в областта на бизнес–инженерството за изграждане на икономика, основана на знанието (иновациите) и финансите“

ВЪНШНОТЪРГОВСКИ ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ И РЕГИОНАЛНИТЕ ИНТЕГРАЦИОННИ ОБЩНОСТИ В АФРИКА – ОБОБЩЕНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ИЗВОДИ

ас. д-р Едуард Маринов

ИНСТИТУТ ЗА ИКОНОМИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРИ БАН

Резюме: Докладът е обобщение на основните резултати на индивидуален изследователски проект на автора, който е част от изследователската програма на Института за икономически изследвания при БАН и е осъществен в периода март 2014 – септември 2015 г. В рамките на изследването чрез проучване на динамиката, стоковата и географската структура на международната търговия е направена оценка на общото икономическо състояние на регионалните интеграционни общности в Африка и са изведени тенденции за състоянието на търговско-икономическите отношения и предизвикателствата пред развитието на регионалните интеграционни общности в Африка. Направена е оценка на потенциалните и реалните ефекти на споразуменията за икономическо партньорство върху външнотърговските отношения между ЕС и регионите в Африка, както и върху регионалната интеграция на континента, като са обобщени различните форми на влияние на Съюза. Чрез проучване на динамиката, стоковата и географската структура на външнотърговските връзки са изведени тенденции за състоянието на търговско-икономическите отношения между ЕС и регионите за сключване на споразумения за икономическо партньорство в Африка и перспективите пред развитието им. Въз основа на подробен анализ на външнотърговските отношения за периода 2003-2013 г. са изведени препоръки за възможните приоритетни действия в областта на търговско-икономическото сътрудничество, чрез които да се възстановят взаимовръзките между България и държавите от Африка.

Исходни позиции

Въпреки че Африка е вторият по територия и по население континент в света, държавите там са с най-слабо развитата икономика. Основната причина за това е характерът на националните стопанства на повечето страни, които са ресурсно-

базирани, ориентирани главно към развитие на първичния сектор. Сложните политически процеси, обусловени от колониалното минало на тези страни, не им позволяват да използват ефективно икономическия си потенциал. Икономическите аргументи за регионално сътрудничество са особено силни, като се има предвид малкият размер на много държави от Субсахарска Африка от икономическа гледна точка, от една страна, и богатството на ресурси – от друга. Неизползваните възможности на африканските икономики, специфичните процеси на регионална интеграция в Африка и тяхното отражение върху външната търговия предоставят широко поле за изследване.

Европейският съюз (ЕС) е важна дестинация за износа на Африка и източник на чуждестранни инвестиции. Същевременно той е значим фактор от гледна точка на интеграцията на континента в глобалната икономика. Европейският съюз остава най-големият търговски партньор на Африка и степента, до която африканските икономики и РИО работят ефективно, зависи най-вече от силата на търговските връзки между Европа и различните региони на континента. Затова е необходимо да бъдат изведени тенденциите на външнотърговските отношения между ЕС и африканските страни и регионални интеграционни общности (РИО).

В ролята си на глобален играч Европейският съюз от дълго време подпомага развитието на държавите в Африка. Споразуменията за икономическо партньорство (СИП) на ЕС съюз са част от Общата политика за развитие и задават бъдещата рамка на отношенията на Съюза с държавите от Африка, Карибския и Тихоокеанския басейн (АКТБ). Важна част от изискванията, залегнали в тях, е задълбочаването на процесите на регионалната интеграция. Необходимо е обаче да се направи оценка на това какви са реалните ефекти на СИП върху развитието на интеграционните процеси в Африка.

Влиянието на ЕС върху икономическото развитие на държавите в Африка е разнопосочно. От една страна, ЕС е най-големият търговски партньор на повечето държави и регионални интеграционни общности в континента. От друга страна, неговата цел е подкрепата на икономическото развитие, на борбата с бедността и глада, както и на процесите на регионална икономическа интеграция чрез инструментите на Общата политика за развитие и по-специално чрез създаващата се в момента с процеса на преговори и подписване на Споразумения за икономическо партньорство нова рамка на търговските отношения.

Актуалността на темата произтича от сравнително малкото изследвания на потенциала на африканските икономики и регионалната интеграция в Африка. До началото на 80-те години на миналия век в трудове на български икономисти като Е. Малхасян, С. Мечев, Л. Белов и др., както и в изследователските проекти на Института за Азия, Африка и Латинска Америка на БАН, са изследвани различни аспекти на икономиките на африканските държави. През последните години автори като В. Маринов, Л. Каракашева, Р. Димова, Е. Панушев, Д. Динков и др. разглеждат различни аспекти на интеграционните процеси в света, които обаче в малка степен отразяват спецификата на интеграционните процеси в Африка. Трябва да се отбележи, че напоследък се наблюдава възраждане на академичния интерес към изследването на африканските икономики, като освен автора на това изследване с тези въпроси се занимава и д-р Борислава Гълъбова.

Обект на изследване са външнотърговските отношения между ЕС и африканските регионални интеграционни образувания.

Предмет на изследване са нормативната рамка, състоянието, динамиката и тенденциите в тези отношения. Макар да остават извън предметния обхват на изследването, за постигане на по-голяма дълбочина на анализа, в рамките на проекта по-общо са разгледани процесите на регионална интеграция в Африка, както и някои други области на икономически връзки между ЕС и Африка, влияещи върху развитието на търговските отношения.

Основната цел на изследването е да бъдат анализирани и оценени състоянието и динамиката на външотърговските отношения между ЕС и регионалните икономически обединения в Африка. За постигането на тази цел:

- е анализирано развитието на нормативната рамка на тези отношения;
- оценени са потенциалните и реалните ефекти на споразуменията за икономическо партньорство върху външотърговските отношения между ЕС и РИО в Африка;
- изведени са тенденциите във външотърговските отношения между ЕС и африканските региони за периода 2003-2013 г.;
- представени са по-общо и някои други области, влияещи върху развитието на търговските отношения – ОПР, ПЧИ, парични трансфери и др.
- изследвани са външотърговските отношения на България с регионите и държавите в Африка.

Основната теза на проекта е, че ЕС е основен търговски партньор на африканските регионални икономически блокове и като такъв оказва сериозно влияние върху икономическото развитие и икономическите процеси в Африка.

Основните хипотези, които ще бъдат разгледани, са:

- Въпреки заявената цел да се насърчи регионалната интеграция в Африка, въздействието на споразуменията за икономическо партньорство върху регионалната интеграция в континента е противоречиво.
- Освен че в ролята си на глобален играч Европейският съюз от дълго време подпомага развитието на държавите в Африка, неговото реално влияние върху икономиките в континента е не само във формално поетите в рамките на Политика за развитие ангажименти. Въпреки глобалната финансова криза и суверенната криза в Съюза, той остава основен търговски партньор на регионалните блокове в Африка, а влиянието му се проявява също, макар и в по-ограничена степен, в редица други области.
- Има широко поле за развитие на търговските отношения от гледна точка на ЕС, тъй като, въпреки че поотделно африканските страни не са сред най-големите търговски партньори на ЕС и повечето са сред най-слабо развитите държави в света, общият обем на търговията с тях заема едно от водещите места във външната търговия на Съюза.
- Въпреки че през последните години Субсахарска Африка до голяма степен изпада от приоритетните области на българската външна политика, значението на африканските държави и особено с тези на юг от Сахара във външотърговските отношения на България нараства.

Поради значителния обем на разглежданите процеси изследването се базира върху следните ограничения:

- Изследваният времеви период е 2003-2013 г., като се включва времето на действие на новата рамка на търговските отношения между ЕС и страните от АКТБ – Споразумението от Котону (в сила от 2003 г.).
- Въпреки че институционализираните интеграционни процеси протичат в онези РИО, които Африканският съюз (АС) разпознава като стълбове за изграждането на Африканската икономическа общност (АИО), вниманието е концентрирано върху регионите, дефинирани за целите на споразуменията за икономическо партньорство на ЕС и държавите в тях.
- При анализа на споразуменията за икономическо партньорство, вниманието е концентрирано върху африканските региони, без да се разглеждат Карибският и Тихоокеанският регион.
- Изследването се фокусира върху търговските отношения, уредени в споразуменията за икономическо партньорство, а не толкова върху другите въпроси, разглеждани в тях – политическо сътрудничество, търговия с услуги, инвестиции и т.н.

В процеса на работа са използвани методите на анализ и синтез на теоретични постановки и резултати от емпирични изследвания, логически подход, индуктивни и дедуктивни методи, сравнителен и описателен анализ на статистическа информация.

Изследването е структурирано в увод, пет глави, заключение и приложения. Структурата отразява поставените изследователски задачи:

- Първа глава представя принципите, състоянието, постиженията и предизвикателствата пред регионалните икономически общности в Африка.
- Във втора глава са разгледани принципите и историята на търговските отношения на ЕС с държавите в Африка и техните групировки.
- В трета глава са анализирани състоянието и динамиката на външотърговските отношения на ЕС с Африка и по-конкретно – с регионите за сключване на СИП. Отделено е внимание и на мястото на страните-членки на ЕС от Централна и Източна Европа в тези отношения.
- В четвърта глава за получаване на комплексна картина на развитието на търговските отношения между ЕС и РИО в Африка накратко са разгледани и ОПР, ПЧИ, паричните трансфери от емигранти и други фактори, както и влиянието на световната финансова криза и кризата в Евронзоната, доколкото те имат отражение върху външотърговските отношения.
- В последната глава са представени състоянието и възможностите за външна търговия пред България.
- В заключението са обобщени направените изводи.

Регионална икономическа интеграция в Африка

Регионалната икономическа интеграция е една от основните тенденции на развитие на международните икономически отношения през последните десетилетия. Има многобройни примери, на практика навсякъде по света, които показват, че това не е изолирано събитие, а е истински глобален феномен. Задълбочаването на регионалната

интеграция в редица области е подкрепяно от регионални инициативи, особено в сферата на търговията, което води до създаването на много различни по своя географски и същностен обхват регионални споразумения и общности.

От гледна точка на очакваните и реалните ефекти и ползи от икономическата интеграция би трябвало да се разграничават процесите на интеграция между развити държави, при които се търсят основно статичните и динамичните ефекти, описани в класическата и новата теория за регионалната интеграция, и тези, които протичат между развиващи се и слаборазвити страни, при които мотивацията за осъществяване на интеграцията е различна. Проблемите на развиващите се държави са свързани с икономическото развитие, а не толкова с относителните промени в характеристиките на производството и потреблението. За да се оценят ползите от интеграцията на развиващите се страни, трябва да се вземе предвид тяхната специфика – стадий на икономическото развитие, структура на икономиките, характеристики на производството и търговската политика и др.

Въпреки че е заявена от държавните и правителствените ръководители цел още от времето на получаване на независимост в средата на 20 век, процесът на политическа интеграция в Африка напредва бавно, главно поради липсата на политическа воля от страна на африканските държави. В областта на икономическата интеграция, която е с много по-кратка история, постигнатите успехи, макар и недостатъчни спрямо заявените цели, са значително повече. Регионалната икономическа интеграция предлага най-добрата възможна стратегия за справяне с предизвикателствата пред развитието в Африка заради множеството слабости, които надхвърлят възможностите на ограничения капацитет и ресурси на отделните държави. Общите усилия и динамичната политическа ангажираност спрямо интеграцията могат да помогнат за преодоляването на съществуващите проблеми.

Седем от съществуващите в момента 16 регионални интеграционни общности са официално признати и играят ролята на фундамент за изграждането на Африканска икономическа общност. Те обаче са твърде различни от гл.т. на размера и характеристиките на икономическото им развитие и търговските им характеристики като цяло. Големи са и различията в икономиките на страните-членки, както и в развитието, динамиката и особеностите на интеграционните процеси в рамките на всяка общност. Затова общностите, признати за изграждащи блокове на АИО, са разгледани поотделно, като е направен опит за оценка на напредъка и потенциала на интеграционните процеси във всяка от тях.

Емпиричният анализ показва, че във външната търговия на всички РИО в Африка се наблюдават едни и същи тенденции, които са характерни за целия континент – износ на суровини и внос на промишлени стоки, и то едни и същи – доказателство, че РИО не осъществяват ползите от икономическата интеграция в търговията със стоки от гледна точка на възможностите за реструктуриране на икономиките така, че да се използват сравнителните им предимства. Повечето от стоките, търгувани от африканските регионални интеграционни общности, имат ниска добавена стойност и включват основно суровини (най-вече горива и земеделска продукция). Въпреки че континентът се влияе относително слабо от световните кризи и рецесии, те определено оказват въздействие върху икономическия растеж и обемите на търговия. Зависимостта на африканските държави от приходи от износ на суровини води до сериозен спад в експортните приходи, дефицити в бюджетите и текущите сметки. Три четвърти от износа на развиващите се страни през 1980 г. са суровини, докато в началото на 21 век

близо 80% са обработени изделия. В Африка обаче отражението на бума в промишления износ се отразява слабо – делът на континента в световния износ постоянно намалява, докато този на горивата и минералите се увеличава – както спрямо суровинния износ, така и спрямо общия. Силната зависимост на Африка от суровините като основен източник на приходи от износа води до уязвимост на държавите от континента от капризите на пазара и от метеорологичните условия. Относително статичната стокова структура на износа на африканските държави свидетелства за липсата на значимо икономическо реструктуриране, и то не само през последното десетилетие, а през целия постколониален период. Част от страните правят опити да диверсифицират външната си търговия и да намалят зависимостта на износа си от ограничен брой суровини.

Основните търговски потоци на африканските държави и РИО са силно зависими от историческите им връзки с останалия свят и особено с Европа. Над 80% от износа на страните в Африка са насочени към пазари извън континента, а подобен е и делът на вноса, идващ от външни източници. Основните тенденции, които се наблюдават при всички РИО, са пренасочването на търговските потоци от ЕС и САЩ към Китай и Индия, макар че при почти всички общности ЕС запазва лидерското си място. При някои общности това се отразява повече върху износа, при други – върху вноса, а за трети – еднакво силно и върху двете. Забелязва се спад в търговията през годините на глобалната финансова криза (2009-2010), който обаче впоследствие е наваксан. Като цяло нарастването на стойността на търговията на всички РИО с всички основни търговски партньори през 2012 г. е по-голямо от средното за света.

Размерът на пазарите и ресурсната база в повечето африкански държави са малки, което поражда нуждата от икономическа интеграция за повишаване на международната конкурентоспособност, постигане на висок икономически растеж и намаляване на бедността. Интеграционните проекти позволяват на страните до обединят усилията и ресурсите си за създаване на по-големи вътрешни пазари, за да успеят да се справят с предизвикателствата, които не могат да преодолеят сами. Според теорията на икономическата интеграция сред положителните ефекти на интеграцията могат да се открият ръстът на вътрешнорегионалната търговия, нарастването на доходите, развитието на конкуренцията, повишаването на икономите от мащаб и реструктурирането на фирмите. Теорията на международната търговия твърди, че ползите от търговията идват от специализирането в областта на сравнителните предимства на дадена страна, т.е. в сектори, в които тя произвежда относително по-ефективно. От тази гледна точка чрез интеграционните процеси стоковата структура на търговските потоци на Африка може да се подобри в посока към диверсификация и използване на сравнителните предимства на отделните държави.

Рамка на външотърговските отношения между ЕС и Африка

Европа и Африка са съседи – континенти, свързани от обща история, култура и географска близост, както и от активен обмен на икономическо и политическо ниво. Сътрудничеството между Европа и Африка отразява богатата и разнообразна природа на отношенията между двата континента, отразявайки и сегашните икономически и политически реалности. Африка е извън традиционната търговска политика на ЕС, най-вече поради факта, че почти всички държави на континента са развиващи се. Външните партньори играят важна роля за рационализацията на процесите на регионална

икономическа интеграция в Африка, особено текущите преговори за подписване на споразумения за икономическо партньорство с ЕС. Влиянието на ЕС върху интеграционните процеси в континента е многостранно. Той остава най-големият търговски партньор на Африка и степента, до която африканските икономики и регионални икономически общности работят ефективно, зависи най-вече от силата на търговските връзки между Европа и различните региони на континента. В ролята си на глобален играч Европейският съюз от дълго време подпомага развитието на африканските държави. Отношенията ЕС – Африка се уреждат от частично припокриващи се политически рамки. Преференциалните търговски режими, които ЕС прилага спрямо развиващите се държави, се опират на два основни стълба – единият е Общата система за преференции (ОСПр), а вторият са споразуменията за икономическо партньорство с региони от Африка, Карибския и Тихоокеанския басейн.

Отношенията между ЕС и страните от АКТБ получават официална основа във времето със сключването на няколко споразумения или конвенции — конвенциите от Яунде, Ломе и Котону. Основната цел, залегнала в тях, е интегрирането на страните от АКТБ в световната търговска система, като един от основните методи за постигането на това е икономическото сътрудничество.

Споразумението от Котону, влязло в сила през 2003 г., характеризиращо се с термина „партньорство“, е изцяло основано върху взаимния ангажимент и отговорност, следователно върху акцента, отдаден на политическия диалог, който обхваща въпроси като демокрацията, доброто управление и миграцията, както и върху широкото участие на гражданското общество. Новото споразумение е съсредоточено също и върху устойчивото икономическо развитие на страните от АКТБ и тяхната безпрепятствена и постепенна интеграция в глобалната икономика чрез стратегия, съчетаваща търговия, инвестиции, развитие на частния сектор, финансово сътрудничество и регионална интеграция. В Споразумението е предвидено търговските отношения между ЕС и страните от АКТБ да бъдат уредени в Споразумения за икономическо партньорство, които Съюзът да сключи с региони от държави от АКТБ.

СИП са споразумения за търговия и сътрудничество за установяване на нов търговски режим между ЕС и страните от АКТБ. Те са създадени с цел установяването на съвместими със СТО, ориентирани към икономическо развитие реципрочни търговски споразумения между Европа и нейните традиционни търговски партньори сред развиващите се страни, като същевременно насърчават регионалната интеграция, подобряването на търговския капацитет и други интервенции за подпомагане на партньорите в развиващите се региони. Споразуменията имат за цел да обхванат не само търговията със стоки, но също и сферата на услугите и други области, свързани с търговията. Споразуменията за икономическо партньорство първоначално са предназначени за създаване на изцяло нова рамка за търговските потоци и инвестициите между ЕС и страните от АКТБ, подпомагайки и стимулирайки наред с други положителни фактори регионалната интеграция между държавите от АКТБ. Последните са групирани в седем региона: пет в Африка, един в Карибско море и един в Тихия океан.

Преговорите за СИП представляват промяна в търговските отношенията между АКТБ и ЕС, слагайки край на ерата на нереприпрочните търговски преференции и заменяйки общия за държавите от АКТБ режим с няколко отделни споразумения, които се договарят между ЕС и преговарящите региони от АКТБ, с цел насърчаване на регионалната интеграция в държавите от АКТБ. СИП трябва да създадат подобрени по

същество и насочени към развитието зони за свободна търговия между регионалните обединения на страните от АКТБ и ЕС. Те имат за цел да обхванат не само търговията със стоки, но и сферата на услугите и да засегнат както тарифните, така и нетарифните и техническите бариери пред търговията. По предложение на Европейската комисия СИП ще покриват и други области, свързани с търговията, в които ще бъде засилено сътрудничеството между ЕС и страните от АКТБ – конкуренция, инвестиции, защита на правата на интелектуална собственост, улесняване на търговията, околна среда, стандарти на труд, защита на потребителите, сигурност на храните, обществени поръчки и т.н.

Критериите за допустимост на регионите, с които се сключват СИП, са достатъчно ясни. Трудността идва от приложението им към специфичния контекст на съществуващата структура на африканските регионални общности.

Макар и по-бавно от заложените в Споразумението от Котону срокове, преговорите за сключване на споразумения за икономическо партньорство с африканските региони от групата на АКТБ напредват. Основен проблем почти навсякъде остава клаузата за третиране като най-облагодетелствана нация. Засега все още няма влязло в сила пълно СИП с никой от тези региони, но може да се очаква това да стане съвсем скоро, особено по отношение на три от регионите, с които споразуменията са в процес на финално довършване и ратификация.

Споразуменията за икономическо партньорство са част от амбициозна и иновативна политика, целяща подпомагане на растежа и развитието в регионите на Африка. За африканските държави тя съчетава непосредствени печалби (достъп до пазара, облекчаване на правила за произход, финансова помощ, насочена към нуждите на СИП), значителни ангажименти (либерализация за стоки и услуги от ЕС в рамките на регионите на СИП, прозрачност и предвидимост на търговските режими) и средни до дългосрочни възможности (в износа, инвестициите и регионалната търговия, засиленото сътрудничество), но е свързана и с определени рискове (затваряне на предприятия, бюджетни ограничения). Тъй като ЕС е най-големият търговски партньор и основен донор за повечето държави от АКТБ, стратегията по отношение на СИП има потенциал да даде значителен тласък за икономическо развитие на регионите в Африка. Тя е глобална и различните ѝ аспекти – търговия, услуги, регионална интеграция, сътрудничество, помощ, са взаимно допълващи се. Затова междинните и частичните споразумения с африканските държави и региони, които се отнасят само до търговията със стоки и някои форми на техническо сътрудничество, не могат да постигнат ползите за развитието, свързани с цялостната стратегия.

Въпреки заявената цел да се насърчи регионалната интеграция в Африка, въздействието на СИП в тази област не покрива напълно очакванията. Повече от половината държави от Субсахарска Африка остават извън всякаква форма на сключени споразуменията за икономическо партньорство, а това ограничава географския обхват на възможната интеграционна динамика, която би могла да произтече от тяхното приложение.

Между ЕС и държавите от АКТБ има консенсус относно значението на регионалната интеграция – както като основна цел, така и като инструмент за постигане на другите цели на споразуменията. СИП са амбициозен и новаторски опит да се използва външен лост за засилване на икономическата интеграция в континента, но въпреки това в някои случаи преговорите и сключването на такива споразумения допълнително затрудняват този и без това сложен процес. С изключение на

споразумението с Източноафриканската общност никога от другите преговорни конфигурации за СИП не съвпада със съществуващите африкански РИО. Слабият напредък досега е доказателство, че процесът на икономическа интеграция в Африка не е достатъчно зрял за такова предизвикателство. Причина за това е фактът, че икономическата интеграция все още няма достатъчно политическа подкрепа и ангажираност. Инициативите в тази област се сблъскват с неспособността на отделните държави да постигнат съгласие относно необходимото прехвърляне на суверенитет. Недостатъчният институционален капацитет и невъзможността за приоритизиране на целите създават допълнителни препятствия, особено по отношение на преговорите за сключване на СИП. Още една пречка за успешното завършване на тези преговори е, че много от държавите вече имат преференциален достъп до пазара на ЕС по инициативата „Всичко освен оръжие“ или по Общата система за преференции, и то без да е необходимо да либерализират собствените си търговски режими и да отворят пазара си за ЕС.

Външнотърговски отношения на ЕС с африканските региони

ЕС е жизненоважна дестинация за износа на Африка - той е не само източник на чуждестранни инвестиции, но и съществен фактор за интеграцията на континента в глобалната икономика. Същевременно, въпреки че много от африканските страни са малки и слаборазвити, взети заедно, тези от тях, с които ЕС води преговори за сключване на споразумения за икономическо партньорство, заемат едно от водещите места като търговски партньор на Съюза – за 2013 г. те се нареждат на 5 място по общ обем на търговските потоци. От такава гледна точка при вноса африканските страни са шести след Китай, Русия, САЩ, Швейцария и Норвегия, а при износа - пети след САЩ, Китай, Швейцария и Русия.

Резултатите от анализа на динамиката на търговията на ЕС с африканските региони за сключване на СИП позволяват да се направи изводът, че стойността ѝ нараства малко по-бързо от общата извънобщностната търговия на Съюза. Динамиката на търговията в отделните региони е различна поради техните различни характеристики, но държавите, с които има сключени междинни СИП, заемат все по-предно място в търговията на съответните региони с Европейския съюз. Въпреки че не са лидери, търговията с тях нараства с изпреварващи темпове спрямо останалите страни в регионите. Тази тенденция е много по-силно изразена по отношение на вноса на ЕС от тези държави, тъй като междинните СИП дават правото на безмитен внос без ограничения за почти всички стоки.

Африканските държави, участващи в Споразумението от Котону, осъществяват малко над половината от търговията на континента с ЕС. За периода 2003-2013 г. износет нараства по-бързо от вноса. Очертаните тенденции са сходни с тези в общата търговия на ЕС, макар че в сравнение със Съюза търговските потоци със Субсахарска Африка нарастват малко по-бързо. Това води и до повишаване на дела на африканските страни, обхванати от Споразумението от Котону, в общата търговия на ЕС – от 4.3% през 2003 до 4.8% през 2013 г. За 2013 г. най-големият търговски партньор на ЕС сред регионите от континента за сключване на Споразумения за икономическо партньорство е този на Западна Африка, следван от Южноафриканската общност за развитие. Значително по-ниски са стойностите на търговските потоци с регионите на Централна Африка, Източна и Южна Африка и Източноафриканската общност.

Представеният анализ на динамиката на търговията на ЕС с африканските региони за сключване на СИП позволява да се направи изводът, че стойността ѝ нараства малко по-бързо от общата извънобщностната търговия на Съюза. Динамиката на търговията в отделните региони е различна поради техните конкретни характеристики, но държавите, с които има сключени междинни СИП, заемат все по-предни места в търговията с ЕС на съответните региони. Въпреки че не са лидери, търговията с тях нараства с изпреварващи темпове спрямо останалите страни в регионите. Посочената тенденция е много по-силно изразена по отношение на вноса на ЕС от тези държави, тъй като междинните СИП дават правото на безмитен внос без ограничения за почти всички стоки.

През 2013 г. в търговията на Африка основно място заемат горивата (41%), следвани от машините (21%), другите преработени продукти (11%), храните (8%) и химикалите (7%). Вносът е концентриран предимно в продукти от първичния сектор – доминират горивата (64%), следвани от другите преработени продукти и храните (по 8%). Износът е сравнително по-диверсифициран, като водещи са машините (36%), следвани от горивата и другите преработени продукти (по 15%), химикалите (12%), храните (9%) и разнообразните готови продукти (7%). Подобна е и стоковата структура на търговията на ЕС с държавите от Африка, включени в рамките на преговори за сключване на СИП.

Анализът на стоковата структура на търговията на ЕС с регионите за сключване на СИП в Африка още веднъж подчертава силната зависимост на Субсахарска Африка от износа на продукти от първичния сектор и вноса на преработени продукти. Това е ясен индикатор за потенциалните възможности, които се откриват пред развитите индустриални държави, за износ на преработени продукти в тази част на света. Тази тенденция е характерна за търговията на ЕС както с целия регион, така и с всеки от съществуващите блокове за сключване на СИП. За отделните региони са характерни различни тенденции в динамиката на търговските потоци, като растящият дефицит по текущата сметка в търговията със Западна и Централна Африка е компенсиран само донякъде от обратната тенденция в останалите региони. Обемът на търговията с всички стокови групи има ясно изразена тенденция към нарастване, като изключение е 2009 г., когато се наблюдава спад на стойността на търговията с всички стоки в резултат от световната финансова криза. Намаление се отчита и през 2013 г., но то засяга само вноса на определени продуктови групи.

Мястото на страните-членки на ЕС от Централна и Източна Европа в търговските отношения с регионите за сключване на СИП в Африка

Държавите от Централна и Източна Европа (ЦИЕ) имат относително малък дял от търговията на ЕС с Африка – 3.7% за 2013 г., като той е значително по-висок при износа (5.9%), отколкото при вноса (1.6%). Износът е и с доста по-големи стойности, превишавайки вноса над 3 пъти. Най-съществено място в търговията на страните от ЦИЕ с Африка през 2013 г. заемат машините, следвани от храните, другите суровини и другите преработени продукти. През 2013 г. общият обем на търговията на страните от ЦИЕ с тези от Субсахарска Африка е на стойност 5.2 млрд. евро, като износът превишава вноса почти тройно. И по този показател делът на държавите от ЦИЕ от общата търговия на ЕС е относително нисък (3.2%), като при износа той е доста по-висок, отколкото при вноса. Трябва да се отбележи, че делът на африканските държави

от АКТБ спрямо общата търговия с Африка е доста по-нисък при страните от ЦИЕ, отколкото при ЕС-28 – съответно 44 и 51%. Търговията на държавите от ЦИЕ с тези от Субсахарска Африка е доминирана от машините (42%), следвани от другите преработени продукти (13%), другите суровини (12%) и храните (11%). Основни търговски партньори на държавите от ЦИЕ сред регионите за сключване на СИП са Южноафриканската общност за развитие (46%) и Западна Африка (38%), следвани от Източна и Южна Африка и Източноафриканската общност (по 6%) и Централна Африка (3.5%).

Обемът на търговията на страните от ЦИЕ както общо с Африка, така и с държавите от АКТБ показва значително по-сериозен ръст от този на ЕС-28. Това се дължи основно на много по-бързото повишаване на износа (4-5 пъти по-голямо от това при ЕС-28), докато вноса расте с близки до общите за Съюза темпове. При търговията на страните от Централна и Източна Европа се наблюдават характерните за целия ЕС тенденции както по отношение на стоковата структура – търговията е концентрирана в относително малко групи стоки, така и като географско разпределение – лидери са регионите на Южноафриканската общност за развитие и Западна Африка, които разменят местата си в течение на разглеждания период. За разлика от търговията и на Африка, и на държавите от АКТБ с ЕС обаче, при ЦИЕ няма сериозни спадове в резултат от глобалната финансова криза и от кризата в Еврзоната. Другата съществена разлика при търговията на държавите от ЦИЕ със Субсахарска Африка е много по-чувствителното увеличение на износа през разглеждания период в сравнение както с това на вноса, така и с ръста на износа на ЕС-28 за региона.

Въпреки по-малкия обем на търговията в сравнение с Полша, която е безспорен лидер сред страните от Централна и Източна Европа, както и в сравнение с Румъния и Чехия, по всички показатели България заема едно от челните места в търговията с Африка. Същото се отнася и за търговията с държавите в рамките на преговори за сключване на СИП, където страната ни е безспорен лидер по отношение на темповете на нарастване както на вноса, така и на износа.

Други фактори, влияещи върху външнотърговските отношения на ЕС с държавите и регионите в Африка

За получаване на комплексна картина на развитието на търговските отношения между ЕС и РИО в Африка накратко са разгледани и официалната помощ за развитие, преките чуждестранни инвестиции, паричните трансфери от емигранти, влиянието върху данъчните приходи на африканските държави, доминацията на чуждестранни банки в банковия сектор на африканските държави, реструктурирането на глобалното търсене и други фактори, доколкото те имат отражение върху външнотърговските отношения.

Над 45% от общата помощ, предоставяна от ЕС, отиват за Африка. Данните сочат също, че размерът на помощта се увеличава въпреки глобалната финансова криза, което съответства на поетите от държавите и институциите в ЕС ангажименти. Със задълбочаването на дълговата криза в ЕС обаче европейските правителства са принудени да ограничат разходите си, което ще доведе до съкращаване на официалната помощ за развитие за развиващите се страни - само за периода 2010-2012 г. ОПР от ЕС за държавите в Африка намалява със 7.6%.

От 2003 до 2012 г. потоците на преки чуждестранни инвестиции от Европейския съюз към африканските икономики, включени в преговорите за подписване на СИП, са се увеличили значително – от 7 млрд. до 17 млрд. евро. Това нарастване обаче е доста неравномерно през годините. Страните от ЕС са продължили да получават доход от своите инвестиции в Африка в размер, приблизително равен на този на потоците от ПЧИ към Африка. Потоците на ПЧИ в Африка потенциално могат да нараснат и поради намаляването на привлекателността на пазарите на държавите от ЕС и САЩ.

Трансферите от емигранти са значителен дял от доходите на много домакинства в развиващите се държави (за 2013 г. в Африка те са 3,1% от общия БВП). Повишаването на безработицата и понижаването на доходите поради икономическия спад водят до намаляване и на паричните трансфери.

Намаляването на търсенето на африкански износ от страна на Европа може да повлияе негативно и върху данъчните приходи, особено от гледна точка на свързаните с търговията и ресурсите данъци, което би затруднило африканските страни да поддържат планираните нива на публични разходи (в т.ч. и планираните инфраструктурни инвестиции в дългосрочен аспект). Най-силно изложени на фискални рискове са държавите с висок бюджетен дефицит.

Влиянието на европейската дългова и банкова криза, особено върху частния сектор в Африка, може да бъде засилено от затягането на кредитните пазари поради недостиг на ликвидност на банките и породената от него несигурност. Възможно е пред африканските банки да възникнат проблеми при осигуряването на кредитни линии на международните пазари. Последиците ще са различни в зависимост от степента на финансова интегрираност - например наличието на чуждестранни банки, което е потенциално възможен канал за предаване на финансовите проблеми.

Много африкански държави реагират доста добре спрямо глобалната финансовата криза в сравнение с други икономики. В началото на световната финансова и икономическа криза този “имунитет” на Африка към отрицателните последици на кризата е прогнозиран предвид ограничената финансова интеграция на континента с останалата част на света.

Въпреки това продължаващата дългова криза в някои държави от ЕС крие сериозни рискове за икономическото развитие на Африка. Ескалацията на кризата в Евронзоната, от една страна, намалява доверието в развитите държави, а от друга, негативните шокове създават напрежение в развиващите се страни. Това несъмнено ще окаже ефект върху икономическото развитие на Африка чрез два основни канала. Единият е свързан с външната търговия – намаляващо търсене на африкански износ от страна на Европа, както и реструктуриране на глобалното търсене. Другият се отнася до финансовите рискове за африканските икономики – свиване на официалната помощ за развитие и на данъчните приходи, а също и намаляване на финансовите приходи като преки чуждестранни инвестиции и парични трансфери.

Външнотърговски отношения на България с африканските държави и региони

Значението на африканските държави и особено с тези на юг от Сахара за България се определя от нарастващата роля на региона в световната политика и икономика, огромния икономически потенциал и природни богатства, ориентирането им към демократични ценности и пазарна икономика. Политиката на България към

африканските страни се основава, от една страна, на традиционно добрите връзки с редица от тях, а от друга - на преференциалните им политически и икономически отношения с Европейския съюз.

През последните години Субсахарска Африка до голяма степен изпада от приоритетните области на българската външна политика, което води до загуба на положителната инерция в двустранните отношения с държавите в тези части на света. Задължение на България като член на ЕС е да съдейства за устойчивото и демократичното развитие на тези страни и да има по-активна позиция в рамките на преговорния процес за сключване на споразумения за икономическо партньорство.

Стойността на търговията на България с държавите от Африка в рамките на преговорите за сключване на СИП през 2013 г. е около 42% от тази с целия континент (508 млн. евро), но посоченият дял е с 6.5 процентни пункта по-висок спрямо 2003 г.. Общото нарастване на стойността на търговските потоци за периода е над 10 пъти, което е 3 пъти повече от ръста на търговия на страната с държави извън ЕС (2.97 пъти). Тези данни показват по доста категоричен начин повишаващото се значение на региона като външнотърговски партньор на България. Въпреки това търговията с държавите от Африка, включени в групата АКТБ, заема едва 1% от общите и 2.6% от извънобщностните търговски потоци на страната.

От гледна точка на регионите за сключване на СИП в търговията на България определено доминира регионът на Южноафриканската общност за развитие (70% от търговията с всички африкански държави от групата на АКТБ), следван от Източноафриканската общност (14%) и региона на Западна Африка (10%). Доста по-малка е стойността на търговските потоци с регионите на Източна и Южна Африка и Централна Африка.

Търговията със страните от АКТБ през 2013 г. е доминирана от другите суровини (42%) и горивата (25%), които заемат и водещо място в износа на България (съответно 40 и 36%). Останалите групи стоки с по-сериозно присъствие в износа са машини, оборудване и превозни средства (11%) и другите преработени продукти (8%). И при вноса водещи са другите суровини (46%), другите преработени продукти (32%) и храните (11%). И тук за 2013 г. салдото на България е положително във всички стокови групи с изключение на другите преработени продукти (-20 млн. евро), напитките и тютюна (-13 млн. евро) и храните (-8.5 млн. евро).

Търговските отношения на България с регионите от АКТБ в Африка са концентрирани в по една или малко на брой държави във всеки регион, които невинаги са сред водещите икономики в регионите. Затова и при разглеждане на стоковата структура на външнотърговските отношения в тази част е обърнато специално внимание на държавите, с които България търгува най-активно, както и на онези, с които по една или друга причина търговските потоци драстично са намалели.

През 2013 г. лидери сред африканските страни в търговията с България са Република Южна Африка (187 млн. евро), Намибия (137 млн. евро) и Танзания (57 млн. евро), следвани от Мозамбик (28 млн.) и Нигерия (22 млн.). При износа водещи са РЮА, Намибия и Нигерия, а при вноса – Танзания, РЮА и Мозамбик. Търговските потоци с Гана, Етиопия, Зимбабве и Уганда също надвишават 10 млн. евро. В изследването са представени основните търгувани продукти за посочените водещи в търговските ни отношения страни.

Изводът, който се налага от подробното разглеждане на стоковата структура на търговията на България с основните търговски партньори от Африка, включени в

преговорите за сключване на СИП, е, че за съжаление с малки изключения тя е слабо диверсифицирана. Внасят се ограничено количество продукти, почти само суровини, като най-голяма е стойността на металите (най-вече мед, преработена или не), какаото, кафето и тютюна. За съжаление износът също е съставен предимно от суровини (горива, метали и минерали), но може да се отбележи като положителен фактът, че при някои от държавите, макар и малка като стойности, се наблюдава известна разнородност, особено при износа на машини и оборудване. Интересна е и констатацията, че най-търгуваният продукт (медните руди) България внася от някои от африканските държави (РЮА и Танзания), а изнася, макар и в по-големи от внесените количества, за съседната на тях Намибия.

През 2003-2013 г. 32 от 48-те държави, включени в рамките на африканските региони за сключване на споразумения за икономическо партньорство, са сред 5-те основни търговски партньори на България. При 15 от тези страни в някакъв момент от разглеждания период вносът, износът или общата стойност на търговските потоци са надвишавали 10% от съответния общ показател за африканските държави от АКТБ, а за 6 от тях делът е или е бил над 25%. Това са Конго, Намибия, Нигерия, РЮА, Танзания и Зимбабве, чиято динамика на търговията е анализирана по-подробно.

Наличието на много колебания в търговията, част от които причинени от внезапното появяване, често последвано от внезапно спиране още през следващата година на вноса или износа на даден продукт за определена държава, е показателно за непостоянната търговска политика на българските предприятия спрямо африканските държави. С някои изключения може да се направи заключението, че по-големите колебания в експорта на България за африканските държави от АКТБ се дължат на непостоянния износ на три основни групи продукти – пшеница, цимент тип „клинкер“ и нефтени масла и масла от битуминозни минерали. Към тях трябва да се добави и основният търгуван в момента с африканските партньори продукт – медта.

Поради размера и комплексността им външнотърговските отношения с РЮА и Нигерия, както и търговията с медни руди и мед са разгледани в отделни секции.

Нигерия е традиционен и важен търговско-икономически партньор на България в Африка на юг от Сахара. Съществува значителен дисбаланс в търговията между България и Нигерия, с постоянно положително търговско салдо за българската страна с устойчива тенденция към увеличаване на българския износ през последните години. Нигерия, както и РЮА, са държавите от разглеждания регион, за които може да се каже, че износът е относително диверсифициран. Стоките с потенциални възможности за износ на нигерийския пазар са: нефтопродукти, в т.ч. масла - парадоксален е фактът, че страната внася 70% от горивата за собствени нужди, включително промишлени и автомобилни масла; продукти на хранителната промишленост; електрически трансформатори; карбонати и перкарбонати; кабели; цимент, включително хидравличен цимент; захар, включително захарни изделия; хладилници, хладилни инсталации и системи; специално имущество, включително военно-ремонтни услуги.

Динамичното развитие на двустранните отношения между Република България и Република Южна Африка във всички области, вкл. и в търговско-икономическата, стартира с установяването на дипломатически отношения между тях на 13 декември 1991 г. През отделните години стокообменът в търговията между България и РЮА се характеризира с непостоянни тенденции. Въпреки това през целия период РЮА остава един от основните търговски партньори на България сред африканските държави от АКТБ, като винаги е заемала над 1/4 от вноса, достигайки до почти 2/3 през 2009 г. При

износа както делът, така и стойността на търговията се променя доста през различните години. Най-перспективните български стоки за реализация на южно-африканския пазар са в следните области: лека промишленост – облекло и текстилни изделия; хранително-вкусова промишленост – плодове, зеленчуци, консерви и др. (предвид разминаването на годишните сезони в двете страни), спиртни напитки, подправки и други готови храни; машиностроене – различни видове машини и съоръжения; химическа промишленост – нефтопродукти и нефтени масла, медикаменти, ветеринарни препарати и др.; дървообработваща промишленост; военна промишленост – различни видове специална техника и оборудване.

Търговията с медни руди и мед (рафинирани медни аноди, рафинирани медни катооди, медни пръти, ламарина от мед и пр.) заема сериозен дял от общите търговски потоци с африканските държави, включени в рамките на преговори за подписване на СИП след 2006 г., достигащ до 41% през 2013 г. Медта и изделията от мед заемат второ място сред водещите стокови групи в износа на България за 2013 г., а страната е на 20-то място в света по износ на тези продукти. Сред водещите стоки в износа на България на трето място е рафинираната катодна мед (1.3% от световния износ, 15-то място в света), на четвърто – нерафинираната анодна мед, при която България запазва водещо място в света вече няколко години (2-ро място в света с 15.2% от световния износ), и на десето – медните руди и техните концентрати, при които с 0.7% от световния износ България е 20-та в света.

За периода 2006-2013 г. африканските държави, с които търгуваме с посочените продукти, са едва 8 – Конго, Намибия, Танзания, Южна Африка, Коморските острови, Судан, Замбия и Зимбабве, като първите четири от тях заемат над 97% от търговските потоци през всяка от годините. Търговията с мед и медни руди с африканските държави от групата на АКТБ заема сериозен дял от общата търговия на страната и особено от търговията със страните извън ЕС. Медта и медните руди са нишови продукти, конкурентоспособни в глобален план. Въпреки това нито производителите, нито потребителите, нито отговорните държавни органи не отчитат сериозното място, което африканските партньори на България от групата на АКТБ заемат като износна дестинация, а от 2013 г. и като голям източник на внос на тези продукти. Това е още едно доказателство за липсата на интерес към региона, който показва огромен потенциал.

В момента взаимните контакти между България и държавите в Африка на юг от Сахара в търговско-икономическата сфера се конкретизират предимно в проучване на пазарните възможности, обмен на икономическа информация, делови и бизнес-посещения на представители на български и африкански фирми, провеждане на двустранни бизнес-форуми и т.н. Тези изолирани инициативи обаче не са достатъчни за реализиране на огромния потенциал за развитие на търговските и икономическите отношения между България и тези държави.

Приоритетни действия в тази област биха могли да бъдат включване на държавите от Африка в българската политика на развитие; целенасоченото им подпомагане с ноу-хау и кадрови ресурс за реализирането на капиталови проекти; стимулиране на “честната търговия” с тези страни; подкрепа за стремежа на държавите от разглеждания регион към осигуряване на по-добро бъдеще на техните граждани и равномерно разпределение на ползите от глобализацията в рамките на световните организации, на които България е член; активна позиция на България в рамките на преговорния процес за сключване на споразумения за икономическо партньорство.

В търговско-икономическата област перспективни са предоставянето на технологии и специалисти в здравеопазването, образованието, селското стопанство и строителството. Предвид огромните нужди на континента от стоки от първа необходимост, Африка е потенциален пазар за износ на българска продукция на леката и хранително-вкусовата промишленост, фармацевтиката, машиностроенето, химията и др. Съществува голям неизползван капацитет, разнообразни възможности и добри перспективи за сътрудничество в различни сфери: енергетика, туризъм, отбрана, образование, селско стопанство, хранителна промишленост, наука и др.

Основни изводи

Направеният анализ на отношенията между ЕС и държавите и регионите в Африка потвърждава първата хипотеза на изследването – че влиянието на Европейския съюз, и по-специално на Споразуменията за икономическо партньорство, върху регионалната икономическата интеграция в Африка е противоречиво, като, от една страна, има потенциала да даде силен тласък на развитието им, но от друга, добавя нови предизвикателства към вече усложнените интеграционни процеси. Влиянието на СИП не е задължително позитивно, защото въпреки че заявената им цел е стимулирането на регионалната интеграция, ефектът от преговорите е двупосочен, създавайки проблеми и отклонения в доста сложните процеси на интеграция.

Подробното проучване на рамката на външнотърговските отношения на ЕС с държавите, включени в преговори за сключване на СИП, на реалните външнотърговски връзки на Съюза с тези страни, както и на някои други външноикономически фактори и обвързаности помежду им потвърждава и втората хипотеза на изследването – освен че в ролята си на глобален играч Европейският съюз от дълго време подпомага развитието на държавите в Африка, неговото реално влияние върху икономиките в континента е не само във формално поетите в рамките на Политика за развитие ангажименти. Въпреки глобалната финансова криза и суверенната криза в Съюза той е остава основен търговски партньор на регионалните блокове в Африка, а влиянието му се проявява също, макар и в по-ограничена степен, в редица други области (официална помощ за развитие, преки чуждестранни инвестиции и т.н.).

Задълбоченото проучване на външнотърговските отношения на ЕС с регионите за сключване на СИП в Африка потвърждава и третата хипотеза на изследването – въпреки че поотделно африканските страни не са сред най-големите търговски партньори на Съюза и повечето са сред най-слабо развитите държави в света, общият обем на търговията с тях заема едно от водещите места във външната търговия на ЕС и показва по-високи темпове на нарастване в сравнение с общия ръст на обема на извънобщностната търговия на ЕС. Това, заедно с перспективите, разкрити при изследването на стоквата структура на търговията, дава широко поле за развитие на търговските отношения от гледна точка на ЕС.

Направеният анализ на динамиката на външната търговия на България с държавите в Африка, включени в региони за преговори за сключване на споразумения на икономическо партньорство, потвърждава и последната хипотеза на изследването, като ясно показва нарастващото значение на тези страни във външнотърговските ни отношения – стойността на търговията с тях се увеличава над 3 пъти по-бързо в сравнение с общите търговски потоци на България извън ЕС. Потенциалът, който

търговията с разглежданите държави открива пред нашата страна, е още по-голям и от гледна точка на повишаващото се силно положително салдо на търговията с тях.

Отправни точки за бъдещи изследвания

Породени от направения анализ, но оставащи извън предметния му обхват, се открояват някои по-обща въпроси и тенденции, които могат да послужат като отправни точки за бъдещи изследвания.

На първо място, оценявайки външнотърговските отношения на ЕС с държавите от Субсахарска Африка става ясно, че Съюзът не отделя необходимото преференциално внимание на африканския континент, особено от гл.т. на факта, че страните от този регион, с които води преговори за сключване на споразумения за икономическо партньорство, са едни от основните му търговски партньори. Това е свързано най-вече с ефективността на политиката за развитие на ЕС, която очевидно има нужда от сериозно преосмисляне. Същевременно финансовата подкрепа за страните от АКТЬ, оказвана чрез ЕФР, е договорно установена под формата на незначителни годишни вноски. Освен тях обаче много от европейските държави предоставят допълнителна помощ на партньорите си в Африка, водени преди всичко от собствения си национален интерес, а не толкова от заявените от Съюза цели и принципи в ролята му на глобален играч.

Второ, анализът на нормативната рамка на отношенията на ЕС с развиващите се държави показва, че общо политиката за развитие на Съюза е ограничена в тесни нормативни рамки и се задава твърде декларативно, и то само на политическо ниво. При определянето на приоритетите и на конкретните действия често не се включват реалните заинтересувани страни – както представители на развиващите се държави, които тази политика засяга пряко, така и реално действащия в областта на търговията и инвестициите с африканските страни европейски бизнес. Ето защо, за да може заявената стратегия на Съюза за подпомагане на развитието и интегрирането в световната икономика на развиващите се страни да получи практическо приложение, трябва да бъде обърнато по-голямо внимание на връзката между външната търговия и помощта за развитие. Показателно в това отношение е, че докато ЕС и САЩ, които са първият и вторият най-голям донор на официална помощ за развитие, насочват средства за насърчаване на интеграционните усилия, „новите“ световни сили засега предпочитат двустранните преговори и подкрепата на конкретни страни в зависимост от собствените си икономически и геополитически ползи.

Трето, въпреки че в основата на новата рамка на търговските отношения с държавите от Субсахарска Африка – споразуменията за икономическо партньорство, е залегнал принципът „да съдействаме на тези държави да си помогнат сами“, той по-скоро остава декларативен. Причината е, че ЕС, и по-конкретно някои отделни държави-членки, подобно на другите големи световни икономически сили, участват в глобалната борба за ресурси, защитавайки най-вече собствените си интереси. Това, заедно с агресивното навлизане на новите глобални икономически играчи в Африка, налага цялостно преосмисляне на политиката спрямо държавите от континента не само от страна на ЕС, но и в националните външнотърговски стратегии на държавите-членки, включително и на България.